

ВИДИ ТЕЛЕФОРМАТУ, ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Федорова Надія,

молодший науковий співробітник сектору авторського права відділу авторського права і суміжних прав НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

У статті розглянута загальна характеристика телевізійних форматів і виділено декілька основних його видів: scripted tv (формат на основі сценарію) та nonscripted tv (формат без сценарію).

Ключові слова: телеформат, види телеформату, формат на основі сценарію, формат без сценарію

Термін «формат» поширився в телевізійному середовищі, як професіоналізм на початку цього століття. Цим словом, зазвичай, позначались різні процеси та явища: спосіб мовлення (аналоговий або цифровий формат); тип носія інформації (касети формату Betacam чи VHS); спосіб доставки телепрограм (формат кабельного або супутникового ТБ); набір системних ознак, характерних для конкретної програми, що надають їй ознак унікальності.

На багатозначність вказаного терміна зверталась увага і в юридичній літературі [1, 40], проте термін «формат» і надалі сприяє правовій невизначеності у нашому законодавстві. Тож сьогодні гостро виникає необхідність розглянути питання створення правової основи для використання телеформату як незалежного об'єкта. Для цього необхідно визначитися, що таке власне телеформат, чим він відрізняється від телепрограми та які його складові мають правову охорону?

Дослідники з різних куточків світу намагаються дати визначення терміну «телеформат», у кожного з них своя

думка, але однозначного юридичного визначення цього терміна так і не надано. Термін «формат» не залежно від виду творчості має вільне тлумачення, що охоплює широкий спектр питань: творчість і культуру, економіку та різноманітну технологію, це інформаційний бік і аспект спілкування. Отже, «формат» — це узагальнений термін. *Телеформат — це вже конкретний об'єкт, створений людиною, що несе в собі якийсь задум, об'єкт, у якому діють центральні персонажі, що має певну мету.* Телеформат можна розглядати як концепцію програми у вигляді списку правил, які утворюють незмінні та змінні елементи програми [2, 2]. Натомість, розкриття з такої позиції сутність телеформату як об'єкта може лише частково, бо в більшості наукових публікацій телеформат розглядається як ідея. Наприклад А. Моран зазначає, що сила формату криється в ідеї, що утворює його основу, а ідея є найменш захищеною [2, 7]. Проте ідея ніколи не містить твір, сценарій чи певні його охоронювані елементи. Телеформат або його сценарій у

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

процесі виробництва може змінюватися, доповнюватись, автор може відмовитися від якихось деталей і віддати перевагу зовсім іншим елементам. Саме тому такий об'єкт, як телеформат, не може бути лише ідеєю — це вже готовий продукт у вигляді телепередачі. Тож, напевно *телеформат — це чітка інструкція, що розкриває технологію виробництва телепередачі, а не просто її ідею* [3, 51].

Натомість, телепередача це ще не телеформат, але вона також має стійкі, постійно повторювальні елементи на основі яких у різних випусках можуть вироблятися інші тимчасові складові. Тож цього недостатньо для того, щоб відрізнити телеформат від інших телепередач. Телеформат повинен бути таким, що легко упізнається та може вирізнятися серед всіх інших вже наявних об'єктів. *У телеформаті має існувати принаймні один епізод або напрям розвитку подій, який, об'єднуючись з іншими елементами, в цілісну картину породжує новий результат.*

Зважаючи на відсутність у законодавстві нормативного визначення поняття «телевізійний формат», а також притаманних йому ознак, виникає нагальна потреба вивчення правової природи цього об'єкта та визначення ознак його правового закріплення, щоб у подальшому в законодавчих актах надати юридичне визначення телеформату.

Грунтуючись на аналізі практики вважатимемо, що формат є частиною телепрограми, а завдяки сукупності різноманітних ознак, які його характеризують, наділяє таку телепрограму унікальними відмінними рисами, відтак її можна вже буде вважати телеформатом. Так, телеформат охоплює жанр, стиль, драматургічну конструкцію, хронометраж, графіку, музику, тематичні та сюжетні переваги й обмеження, образ ведучого (якщо такий є) і багато іншого. Поширена думка, відповідно до якої телевізійний формат розглядається як синонім слова «шаблон», від якого два кроки до такого поняття,

як «кліше», «клон», «зліпок». Однак телеформат передбачає не будь-яке механічне повторення, тому найбільш наближеним до нього є слово «лекало» — як інструмент, який дає можливість багаторазово, швидко та без втрат якості відтворювати складну форму.

Зміст окремого випуску будь-якої телепередачі завжди оригінальний, а телеформат універсальний і технологічний. Отож можна також вважати, що *телеформат — це колективний проєкт, в основу якого покладена оригінальна ідея, втілена у формі сценарію і подальшого відзнятого за сценарієм «тілотного» випуску.* На першому етапі розгляду цього питання телеформат можна вважати багаторівневим явищем, своєрідним пакетом об'єктів і матеріалів, складові якого вже мають різну правову природу, тому він не може бути віднесений до якогось одного виду охоронюваних законом об'єктів.

У юридичній науці ставлення до терміна «телеформат» більш прагматичне. Відсутність нормативно закріпленого поняття «телеформат» призводить до більш утилітарного його застосування та доволі вільного тлумачення. Зокрема, міжнародним і національним законодавством зарубіжних країн, як і законодавством України, телеформат вважається структурою ідеї, про що вже говорилося, та переважно не визнається об'єктами авторсько-правової охорони на законодавчому рівні. Адже власне ідея, окремо від твору, може бути вільно втілена чи використана будь-якими особами в будь-якій країні світу, позаяк не містить твіру чи його охоронюваних елементів.

Ідея як задум завжди абстрактна, вона виражає основну сутність твору, вона лише загалом розкриває сюжет твору, бо в ідеї відсутній конкретний опис персонажів, детальний опис того чи того епізоду. *Натомість, якщо надати детальний опис ідеї, з персонажами, особливостями епізодів, то формату вже може містити в собі концепцію літературного твору.* Проте в практич-

ному житті такого опису ідеї та сюжету недостатньо для надання йому авторсько-правової охорони [3, 55]. Такий спрощений підхід до визначення правової природи телевізійного формату як літературного твору в юридичній науці, та на практиці не тільки серйозно гальмує розвиток телевізійного ринку в Україні, але й у всьому світі, породжує хаос у професійному продюсерському середовищі. Зведення ідеї телеформату до опису літературного твору з намаганням сприймати такий твір як систему подій у телепередачі недостатньо для надання йому авторсько-правової охорони.

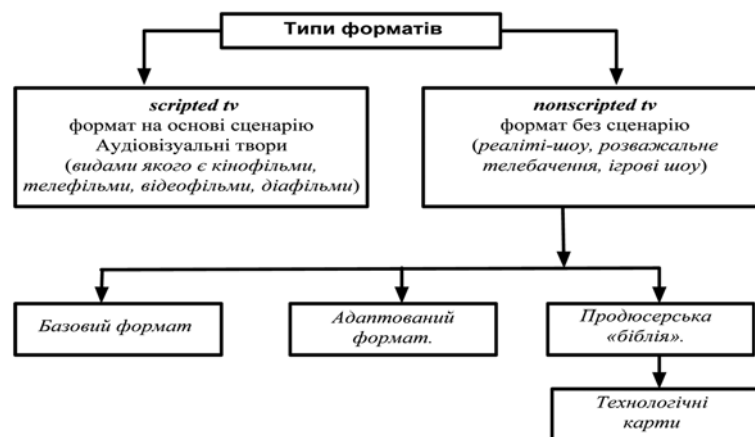
У реальному житті, попри відсутність прямого віднесення телевізійних форматів до об'єктів правової охорони, одні телевізійні виробники, що поважають працю таких же митців як самі, воліють купувати ліцензії на всі авторські телеформати. Інші ж, навпаки, хоча і знають про практику ліцензування телеформатів, керуються підходом, «що телеформат — це лише ідея, котра неохороняється правом інтелектуальної власності», тому клонують його без дозволу творців оригіналу. Це, своєю чергою, призводить до пору-

шення авторських прав. Отже, розглядаючи загальну характеристику телевізійних форматів, необхідно виділити декілька основних його видів:

- **scripted TV** (формат на основі сценарію) — до цієї групи належать аудіовізуальні твори, в основу яких покладений сценарій розвитку подій, наприклад драми, комедії (зокрема й), серіали, де дійовими особами є актори;
- **nonscripted TV** (формат без сценарію) [4, 20–23] — до цього типу формату належать реаліті-шоу, розважальне телебачення, ігрові шоу та інші, чіткі не прописані сценарістами, але є результатом конкретних подій, що відбуваються під час шоу. Своєю чергою, формат без сценарію поділяється на різні підвиди: *ігрові шоу* («Хто хоче стати мільйонером»); *шоу талантів* («Х-фактор»); *реаліті-шоу* («Від пацанки до панянки», «Холостяк»). (див. Рис.1).

Закон України «Про авторське право і суміжні права» у ст. 1 надає чіткі ознаки, за наявності котрих твір набуває правової охорони:

- творчий характер твору;

Телевізійний формат вже на етапі ідеї з детальним описом сюжету, епізодів, персонажів являє собою художню концепцію програми, яка включає в себе сценарій, або сценарний план початкового твору (програми), опис істотних елементів (у тому числі декоративних і стенографічних), а також способи і прийоми його створення.

Рис. 1. Складова формату

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

• об'єктивна форма вираження твору.

При цьому зазначається, якщо твір у комплексі відповідає цим ознакам, то він набуває авторсько-правової охорони незалежно від його змісту та факту оприлюднення. Навіть незавершений твір з такими ознаками підлягає правовій охороні у такому ж обсязі, як і завершений твір (ст. 433 ЦК України ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Сьогодні в більшості своїй телеформати переважно більше прописують сценарист, виписують конкретні події, об'єкти-елементи, додають повну «біблію формату» (покрокову інструкцію з виробництва). Формат телевізійної програми розробляється з більш прописаним сценарієм, з більш деталізованою «біблією», стає більш складним об'єктом під назвою «телеформат». Необхідно також згадати і складові частини телевізійного формату, що визначають концепцію майбутнього твору.

Базовий формат. Його основу становить оригінальний сценарій, у якому міститься опис програми в початковому варіанті, який власне і передається ліцензіатам для використання.

Адаптований формат. Створюється ліцензіатом на основі переробленого базового сценарію, що містить опис програми з урахуванням національних особливостей, традицій, звичок і уподобань те-

левізійних глядачів конкретної країни в сучасних умовах.

Продюсерська «біблія». Після того, як приймається рішення втілити ідею формату в конкретний продукт, починається підготовка *продюсерської «біблії»* — документа, який регламентує всі основні складові формату. Для ігрового вертикального серіалу, наприклад, «біблія» регламентує умови зйомки, кількість об'єктів, героїв, драматургічне розбиття серії на акти, обов'язкові смислові «гачки» у точках виходу на рекламу, особливості образів провідних або постійних героїв тощо. Незважаючи на творчий характер телевізійного виробництва, воно завжди потребує розробки *технологічних карт*, які забезпечують однакове розуміння завдань всіма учасниками творчого процесу під час створення кожного випуску телепрограми.

Викладене дає підстави до висновку, що телевізійний формат уже на етапі ідеї з детальним описом сюжету, епізодів, персонажів установив художню концепцію програми, що містить сценарій або сценарний план початкового твору (програми), опис істотних елементів (у декораційних і стенографічних), а також способи та прийоми його створення. ◆

Список використаних джерел / List of references

1. Кемарская И. Формат и телесценарий // Журналист. 2009. № 6. С. 40.
Kemarckaia I. Format i telestsenaryi [in]: Zhurnalist. 2009. № 6. S. 40.
2. Moran A. Television formats in the world. London, New York 2004. P. 2–7.
3. Штефан А. Формат телепередачі: сутність, зміст, правова охорона // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 1(87). С. 51, 55.
Shtefan A. Format teleperedachi: sutnist, zmist, pravova okhorona [in]. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2016. № 1(87). S. 51, 55.
4. Комаров С. Неформат телеформата // Менеджер. Кіно. 2008. № 1. С. 20–23.
Komarov S. Neformat teleformata [in]. Menedzher. Kino. 2008. № 1. S. 20–23.

Надійшла до редакції 04.12.2017 р.

*Н. Федорова***АВТОРСЬКЕ ПРАВО**

Федорова Н. Виды формата как объекта права интеллектуальной собственности. В статье рассмотрена общая характеристика телевизионных форматов и выделено несколько основных его видов: scripted TV (формат на основе сценария) и nonscripted TV (формат без сценария).

Ключевые слова: телеформат, виды телеформата, формат на основе сценария, формат без сценария

Fedorova N. Types of teleformat as an object of intellectual property. The article deals with the general characteristics of television formats and highlighted several of its main types: scripted TV (script-based format) — this group includes audiovisual works, based on which the scenario is developed, such as drama, comedy (including script), serials, where actors are actors and non scripted TV (format without script) this type of format includes real-life shows, entertainment television, game shows and others that are not clearly written by screenwriters, but are the result of specific events taking place during the show itself. In its turn, the format without a script is divided into different subspecies. First of all: a gaming show («Who wants to become a millionaire»); talent show («X-factor»); real-show («From Little Girl to Girlfriend», «Bachelor»).

Teleformat is a concrete object created by a person carrying a plan, an object in which the central characters act, which carries a certain goal.

The above gives grounds to conclude that the television format is already at the stage of the idea with a detailed description of the plot, episodes, characters is an artistic concept of the program, which includes a script, or script plan of the original work (program), a description of the essential elements (including decorative and shorthand), as well as methods and techniques of its creation.

Keywords: teleformat, types of teleformat, scripted TV, nonscripted TV